

SUOSITUS MIELENTILATUTKIMUKSESSA OLEVAN HENKILÖN OIKEUSPSYKOLOGISESTA TUTKIMUKSESTA JA OIKEUSPSYKOLOGISEN LAUSUNNON LAATIMISESTA

Alice Keski-Valkama, FT, oikeuspsykologi, Vanhan Vaasan sairaala
Teija Rissanen, PsM, oikeuspsykologi, Niuvanniemen sairaala
Aulikki Ahlgrén-Rimpiläinen, LT, vastaava ylilääkäri, THL, oikeuspsykiatria

Psykologit toimivat mielentilatutkimuksessa asiantuntijatehtävissä. Tämän suosituksen tarkoitus on valtakunnallisesti varmistaa oikeuspsykologisten tutkimusten ja lausuntojen yhdenmukainen laatu. Suosituksessa esitetyt periaatteet perustuvat sekä valtakunnallisiin psykologin työtä ohjaaviin periaatteisiin että kansainvälisiin oikeuspsykologisen työn eettisiin ja ammatillisiin suosituksiin.

JOHDANTO

Psykologin työtä ohjaavat ammattieettiset ja hyvän tutkimuksen periaatteet on kuvattu julkaisussa *”Ohjeet psykologinlausunnon laadinnasta ja käytöstä”* (Suomen Psykologiliitto, 2018). Kaikkia Suomen Psykologiliiton jäseniä kaikissa psykologin tehtävissä koskevat yleiset ammattieettiset periaatteet, ja ne on lausuttu Euroopan psykologien ammattieettisissä periaatteissa (European Federation of Psychologists’ Association, EFPA, 1995, 2004).

Mielentilatutkimuksen ja siten myös siihen sisältyvän oikeuspsykologisen tutkimuksen määrääjänä toimii tuomioistuimien. Oikeuspsykologinen asiantuntijalausunto tehdään mielentilatutkimuksessa tuomioistuimen päätöksenteon avuksi. Oikeuspsykologisen tutkimuksen ja lausunnon laatimista varten on oltava erityisohjeistus, sillä oikeuspsykologinen tutkimus ja lausunto poikkeavat tehtävän luonteen vuoksi tavanomaisesta kliinisestä psykologisesta tutkimuksesta ja lausunnosta (Archer ym., 2016). Koska tuomioistuimien käyttää harkintavaltansa mukaisesti asiantuntijalausuntoa puuttuessaan tutkittavan perus- ja ihmisoikeuksiin, tässä erityisessä tutkimusasetelmassa on luotettavan johtopäätöksen varmistamiseksi käytettävä useita eri tutkimusmenetelmiä ja -tietolähteitä. Lisäksi on huomioitava, että tutkittavalla saattaa olla pyrkimys vaikuttaa arviointiin raportoimalla joko liikaa tai liian vähän tilanteestaan kuten psyykkisistä oireistaan. Tässä tutkimuskontekstissa tutkijalta vaaditaan neutraalia, objektiivista, puolueetonta, läpinäkyvää ja kriittistä tutkimusotetta.

Oikeuspsykologista työtä ohjaavat periaatteet

Vuonna 2001 European Federation of Psychologists’ Association (EFPA) laati oikeuspsykologian erityisalalla toimiville psykologeille erityiset ammattieettiset suositukset oikeuspsykologisen työn poikkeuksellisen luonteen vuoksi. Samana vuonna American Psychological Association (APA) tunnusti oikeuspsykologian omaksi erityisalakseen, ja sertifiointi tapahtui vuonna 2008. Vuonna 2013 APA uudisti oikeuspsykologian ammattieettisen erityisohjeiston, jonka tavoitteena on vahvistaa oikeuspsykologisen työn laatua, systemaattista kehittämistä, korkealaatuista ammatillista erityisalaa sekä oikeuspsykologian kentällä toimivien psykologien tietämystä ja kunnioitusta tutkittavia henkilöitä kohtaan (American Psychological Association, 2013).

Sekä EFPA:n että APA:n suositusten mukaan oikeuspsykologian erityisalalla toimivan psykologin on korostetusti tiedostettava muun muassa seuraavien periaatteiden merkitys: ammattipätevyys ja sen rajat, eettisyys, tutkijan omat arvot, puolueettomuuden säilyttäminen, näyttöön perustuva työtapa, tietoinen suostumus, luottamuksellisuuden rajoitukset sekä ehdoton ajankohtaisten sääntöjen ja määräysten noudattaminen. Mielentilatutkimukseen osallistuvan psykologin on syytä tutustua näiden periaatteiden sisältöön.

25.5.2020

Suomessa ei toistaiseksi ole oikeuspsykiatrian erikoislääkärikoulutusta vastaavaa vain psykologeille tarkoitettua syventävää oikeuspsykologian erikoistumiskoulutusta. Moniammatillinen oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus (30 opintopistettä) on kuitenkin aloitettu Åbo Akademin koordinoimana vuonna 2017. Koulutus on suunnattu psykologeille ja muille ammattilaisille, jotka soveltavat psykologista tietoa työssään ja tarvitsevat sitä oikeusprosesseissa. Suomen Psykologiliitto suosittelee, että ainoastaan sellaisten laillistettujen psykologien tulisi käyttää oikeuspsykologi-nimikettä, jotka ovat suorittaneet kyseisen koulutuksen tai jotka ovat siirtymävaiheessa saaneet tiettyin kriteerein oikeuden käyttää tätä nimikettä.

OIKEUSPSYKOLOGINEN TUTKIMUS OSANA MIELENTILATUTKIMUSTA

Tutkimuksen tarkoitus

Mielentilatutkimuksen tarkoitus on selvittää tutkittavan 1) syyntakeisuus kyseessä olevan teon/ tekojen tapahtumahetkellä ja 2) mahdollisen tahdosta riippumattoman hoidon tai kehitysvammaisten erityishuollon tarve mielentilatutkimuksen päättyessä (Mielentilatutkimus- ja vaarallisuusarvio-opas, THL/2018; Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, HE 44/2002).

Mielentilatutkimuksen asiantuntijalausunnon keskeiset tutkimuskysymykset nousevat niistä kriteereistä, joilla tuomioistuin tekee syyntakeisuusarvioinnin:

1) Mahdollisen psyykkisen häiriintyneisyyden aste tekohetkellä ja se, missä määrin tutkittava on teko hetkellä 2) kyennyt käsittämään teon tosiasiallisen luonteen eli kyennyt havainnoimaan, ymmärtämään ja arvioimaan ympäröivää todellisuutta; ja ymmärtämään teon moraalisen ja oikeudellisen merkityksen (ts. *ymmärryskyky*), ja 3) kyennyt säätelemään käyttäytymistään, ts. kyennyt harkitsemaan tekoaan, valitsemaan tilanteessa toisin, pidättäytymään siitä tai keskeyttämään sen (ts. *kontrollikyky*) sekä 4) mahdollisen psyykkisen häiriintyneisyyden asteen syy-yhteys tutkittavan ymmärryskykyyn ja kontrollikykyyn teko hetkellä. Syyntakeisuuden kannalta olennaiset edellä mainitut seikat arvioidaan kunkin teon kohdalla erikseen, jos tekoja on useampia. (Ahlgrén-Rimpiläinen & Puusa, 2018; Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, HE 44/2002; Packer, 2009).

Psykologi toimii käyttäytymistieteiden asiantuntijana osana lääkärijohtoista moniammatillista työryhmää. Tutkimuksen aikana psykologi on tiiviissä vastavuoroisessa yhteistyössä tutkivan lääkärin kanssa. Oikeuspsykologinen tutkimus ja siitä annettava lausunto edustavat käyttäytymistieteiden erityisosaamista ja muodostavat näin itsenäisen osan mielentilatutkimusta. Lausunto liitetään kokonaisuudessaan perusteltuine johtopäätöksineen osaksi mielentilatutkimusasiakirjaa. Tarpeen mukaan tehtävän neuropsykologisen tutkimuksen tai muun psykologian erityisalan tutkimuksen lausunto liitetään myös kokonaisuudessaan mielentilalausuntoon, jolloin sen on tämän ohjeistuksen mukaisesti vastattava vain mielentilatutkimuksen keskeiseen tehtävään. Monesti kuitenkin riittää, että oikeuspsykologisen tutkimuksen tekevä psykologi tarvittaessa konsultoi toisen erityisalan psykologia tutkimuslöödyksistään ja kirjaa tämän.

Oikeuspsykologisen asiantuntijalausunnon vastaanottajina ovat mielentilatutkimuskokonaisuudesta vastaava tutkiva lääkäri, THL ja tutkimuksen määrännyt tuomioistuin. Oikeuspsykologisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ja lausunnossa raportoida käyttäytymistieteellisen asiantuntijuuden perusteella syyntakeisuuden ja hoidon tarpeen arvion kannalta keskeiset seikat mielentilatutkittavan 1) kognitiivisesta toimintakyvystä, 2) persoonallisuuden mahdollisen häiriintyneisyyden laajuudesta ja syvyydestä sekä 3) mahdollisesta psyykkisen häiriintyneisyyden asteesta. Saadun tutkimustiedon perusteella edellä mainittujen seikkojen vaikutusta arvioidaan tutkittavan ymmärrys- ja kontrollikykyyn teko hetkellä sekä tutkittavan psyykkistä ja kognitiivista toimintakykyä tutkimuksen päätyttyä.

25.5.2020

Vaarallisuusarvio

Tuomioistuimen pyytäessä mielentilatutkimuksen yhteydessä arviota siitä, onko tutkittavaa pidettävä lain tarkoittamalla tavalla erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle (Oikeudenkäymiskaari 17 luku 37 § 3 momentti), ja tutkiva lääkäri ja tutkiva psykologi tekevät arvioinnissa tiivistä vastavuoroista yhteistyötä. Tutkiva psykologi antaa omaan tutkimukseensa perustuvan lausuntonsa, jonka tutkimustulokset tutkiva lääkäri huomioi lausuntokokonaisuudessa ja lausunnon loppupäätelmissä. Psykologin ja lääkärin kantojen poiketessa toisistaan on tätä eroa perusteltava kokonaislausunnon johtopäätelmissä.

Huomioita tutkimuksen suorittamisesta

Mielentilatutkimuksen alkaessa tutkittavaa informoidaan oikeuspsykologisesta tutkimuksesta ja sen merkityksestä mielentilatutkimuskokonaisuudessa ja erityisluonteesta tavanomaiseen kliiniseen psykologiseen tutkimukseen verrattuna. Tutkittavalle kerrotaan yhteistyön merkityksestä eli siitä, että se on tärkeää tutkimustavoitteiden saavuttamisen ja tutkittavan oikeusturvan kannalta. Tutkittavan harkitessa tutkimuksesta kieltäytymistä hänelle on kerrottava, että lausunto kirjoitetaan saatavilla olevan asiakirjatiedon ja havaintojen perusteella. Lisäksi kerrotaan, että mielentilatutkimukseen osallistuva työryhmä vaihtaa tietoja keskenään ja kaikkea hänen antamaansa tietoa voidaan käyttää kyseisessä asiantuntijalausunnossa.

Tutkimustilan on oltava häiriötön ja turvallinen psykologin ja tutkittavan kahdenkeskisille tapaamisille. Psykologi arvioi tutkimuksen suorittamisen olosuhteita ja turvallisuutta tutkimusjakson aikana. Useamman henkilön läsnäolo voi vaikuttaa tutkittavan käyttäytymiseen tai suoriutumiseen ja siten mahdollisesti lisätä virhelähteitä arviointiin. Lisäksi se rikkoo psykologisten testien edellyttämän testisuojaajan.

Toisesta kulttuuritaustasta lähtöisin olevan tutkittavan tutkiminen edellyttää taustatietoa asianomaisesta kulttuurista sekä niistä rajoituksista, joita kyseinen kulttuuritausta asettaa oikeuspsykologisessa tutkimuksessa käytettävien tutkimusmenetelmien käyttökelpoisuudelle ja tutkimukselle kokonaisuudessaan. Jotta tutkittava voisi käyttää tutkimuksessa äidinkieltään, tulee käyttää laillistettua tulkkia ja mahdollisuuksien mukaan eri kielillä olevaa tutkimusmenetelmäateriaalia. Oikeuspsykologista tutkimusta tekevän psykologin on syytä tutustua Suomen Psykologiliiton testilautakunnan ohjeistukseen ”*Monikulttuurisuus ja psykologinen arviointi*”.

TUTKIMUSMENETELMÄT

Oikeuspsykologinen tutkimus on prosessi, jossa eri tutkimusmenetelmien avulla testataan asetettuja hypoteeseja käyttäytymistieteiden näkökulmasta (Brown, Bowen & Prescott, 2017). Arviointivääristymien välttämiseksi myös vastahypoteesit testataan. Oikeuspsykologisen tutkimuksen keskeiset tutkimusmenetelmät ovat: 1) asiakirjat, 2) haastattelut, 3) havainnointi ja 4) psykologiset testimenetelmät. Yhden menetelmän perusteella saatua tietoa ei voida pitää luotettavana, vaan saadun tiedon luotettavuus varmennetaan muilla edellä mainituilla menetelmillä. Tämä koskee kaikkia neljää tutkimusmenetelmää.

Asiakirjat

Psykologi perehtyy kaikkiin saatavilla oleviin asiakirjoihin, joita ovat lain nojalla viranomaisilta hankitut asiakirjat ja tutkittavan suostumuksella hankitut tiedot.

Haastattelut

Haastattelussa on tärkeä muodostaa toimiva yhteistyösuhde tutkittavan kanssa. Haastatteluissa selvitetään tutkittavan esitiedot ja mahdollinen oirekuva. Tutkittavan elämänsäkaaren lisäksi erityisen selvittelyn kohteena ovat

tutkittavan suhtautuminen syytteenalaisiin tekoihinsa, niiden kohteena olleisiin henkilöihin sekä mahdollinen aiempi rikos- ja hoitohistoria.

Havainnointi

Psykologi arvioi tutkimustilanteissa tekemiensä havaintojen perusteella tutkittavan suhtautumista tutkimukseen, tutkijaan ja tutkittavan käyttäytymistä yleisemminkin. Tutkimustilanteissa havaittavat tutkittavan ristiriitaiset vastaukset ja/tai käyttäytyminen on selvitettävä, koska psyykinen sairaus, välttely, peittely ja/tai simulointi on mielentilatutkimuksen kysymyksenasettelu huomioon ottaen mahdollista.

Psykologiset testimenetelmät

Oikeuspsykologisessa tutkimuksessa yhtenä tutkimusmenetelmänä käytetään erilaisia testimenetelmiä. Testimenetelmien käyttö edellyttää käyttäytymistieteellistä, testiteoreettista, tieteellistä ja menetelmäspesifiä koulutusta. Oikeuspsykologisessa tutkimuksessa käytetään testimenetelmiä, jotka on standardisoitu ja osoitettu empiirisissä tutkimuksissa riittävän valideiksi ja reliabeleiksi ja hyväksytyt oikeuspsykologian erityisalalla yleisesti sovellettavaksi tässä kontekstissa (Archer, Wheeler & Vauter, 2016). Psykologin on oltava tietoinen rajoituksista, jotka liittyvät käytettyihin menetelmiin ja niistä tehtäviin johtopäätöksiin. Psykologin on oltava pätevä käyttämään perustellusti valitsemiaan menetelmiä, ja hän on vastuussa menetelmätietämyksensä jatkuvasta päivittämisestä.

OIKEUSPSYKOLOGISEN LAUSUNNON KIRJOITTAMINEN

Oikeuspsykologisen lausunnon kirjoittamisen periaatteet ovat samat kuin tieteellisessä kirjoittamisessa (Brown, Bowen & Prescott, 2017). Hyvä oikeuspsykologinen lausunto 1) vastaa vain esitettyihin tutkimuskysymyksiin, ja 2) se on sekä sisällöllisesti, terminologisesti että kieliopillisesti selkeä ja ymmärrettävä ja 3) loogisesti ja yhdenmukaisesti etenevä ja jäsennetty kokonaisuus. Hyvä lausunto täyttää seuraavat neljä kriteeriä: selkeys, yksinkertaisuus, tiiviys sekä ihmisarvon ja eettisten periaatteiden kunnioittaminen. Lausunnosta tulee saada vaivattomasti selkeä kuva tutkittavasta ja siitä, mihin esitetyt johtopäätökset perustuvat. Lausunnon selkeys tarkoittaa sitä, että lukijalle jää mahdollisimman vähän mahdollisuutta väärintulkinnoille.

Oikeuspsykologisen lausunnon tulee sisältää 1) tunnistetiedot, 2) kuvaus tutkimuksen lähtökohdista, etenemisestä ja luotettavuudesta, 3) tiivistetyt taustatiedot, 4) asiakirjoista, haastatteluista, havainnoinnista ja psykologisista testimenetelmistä integroidut keskeiset tutkimuslöydökset ja 5) yhteenveto johtopäätöksineen.

Tunnistetiedot

Lausunnon alussa on ilmentävä:

- lausunnon otsikko:
 - o *Oikeuspsykologinen lausunto*
- tutkimuksen tarkoitus
 - o Mielentilatutkimus
- tutkivan psykologin nimi ja nimike
- luettelo käytetyistä tutkimusmenetelmistä:
 - o asiakirjat
 - o haastattelut
 - o havainnointi
 - o psykologisten testimenetelmien nimet auki kirjoitettuina
 - o maininta ”kieltäytynyt” sulkuihin merkittynä, jos tutkittava on kieltäytynyt pyydetyn testimenetelmän tekemisestä

- o muut mahdollisesti käytetyt tutkimuslähteet ja -menetelmät päivämäärineen (esim. omaisen haastattelu tutkittavan suostumuksella, psykologian muiden erikoisalojen konsultaatio)
- tutkimuspäivämäärät ja palauteentopäivämäärä.

Esimerkki 1.

OIKEUSPSYKOLOGINEN LAUSUNTO

Tarkoitus: Mielentilatutkimus

Tutkittava: Nimi, 123456-XXXX

Tutkija: Nimi, oikeuspsykologi

Tutkimusmenetelmät: asiakirjat, haastattelut, havainnointi, Wechler Adult Intelligence Scale IV (tehtävät 1–4), Wechler Memory Scale III (välitön ja viivästetty looginen muisti), Personality Assessment Inventory (kieltäytynyt)... **Muut:** vanhempien puhelinhaastattelu (XX.XX.XXXX), neuropsykologin konsultaatio (XX.XX.XXXX).

Tapaamispäivämäärät: XX.X., XX.X, ...

Palautteenantopäivämäärä: XX.XX.XXX

Tutkimuksen lähtökohta ja luotettavuus

Varsinainen lausunto aloitetaan kirjaamalla oikeuspsykologisen tutkimuksen lähtötilanne eli tutkittavan suhtautuminen oikeuspsykologiseen tutkimukseen ja tutkijaan. Tutkimuksen edetessä kirjataan kysymyksenasettelun kannalta olennaiset havainnot tutkittavan käyttäytymisestä ja sen mahdollisista muutoksista tutkimustilanteissa. Havaittu tai epäilty pyrkimys välttelyyn, peittelyyn ja simulointiin raportoidaan ja sen merkitys tutkimuksen luotettavuuteen arvioidaan. Samalla tavalla raportoidaan ja arvioidaan muut virhelähteet ja epävarmuustekijät, joita voivat olla esimerkiksi psykoosin vastaisen lääkityksen käyttö, mahdollinen päihtymystila tutkimuksen aikana, tulkin välityksellä tehty tutkimus tai yhteistyöongelma.

Taustatiedot

Oikeuspsykologisessa tutkimuksessa on selvitettävä perusteellisesti tutkittavaa haastatellen ja kaikki asiakirjatiedot läpikäyden tutkittavan elämäkertatiedot ja syytteenalaisiin tekoihin liittyvät esitiedot. Mielentilalausunnossa muussa yhteydessä mainittuja tietoja ei pääsääntöisesti toisteta. Tutkittavan elämäнкаaresta esitetään kuitenkin sellaiset mielentilatutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta olennaiset tiedot, jotka ilmenevät ainoastaan psykologin tekemässä tutkimuksessa ja/tai jotka ovat oleellisia oikeuspsykologisen tutkimuksen johtopäätösten loogisen esittämisen ja kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta. Taustatietojen esittämistapa on siis kaikilta osin tiivis ja keskittyy vain olennaiseen kysymyksenasetteluun.

Kyseessä oleviin tekoihin suhtautuminen

Kysymyksenasettelun kannalta on olennaista kuvata tutkittavan suhtautuminen kyseessä olevaan tekoon/tekoihin, tekojen kohteena olleisiin henkilöihin ja hänen käsitykseensä tekojen seurauksista hänelle itselleen. Tutkittavan kertomaa ja suhtautumista verrataan asiakirjoista saatuihin tietoihin.

Integraatio keskeisistä tutkimuslöydöksistä

Syyntakeisuusarvion ja hoidon tarpeen arvion kannalta keskeiset tutkimuslöydökset kirjataan integraatiivisesti tutkittavan kognitiivisesta toimintakyvystä, persoonallisuuden mahdollisen häiriintyneisyyden laajuudesta ja syvyydestä sekä mahdollisesta psyykkisen häiriintyneisyyden asteesta. Samoin kirjataan arvio näiden vaikutuksesta tutkittavan ymmärrys- ja kontrollikykyyn. Tutkimuslöydösten integraatio perustuu asiakirjoista, haastatteluista, havainnoinnista ja psykologisista testimenetelmistä saatuun tietoon, josta muodostetaan lukijalle yhtenäinen kokonaiskuva tutkittavasta. Kysymyksenasettelun kannalta esitetään tutkimusmenetelmien väliset olennaiset epäselvät ja/tai ristiriitaiset löydökset ja arvioidaan niiden merkitys johtopäätöksiin.

25.5.2020

Lausuntoon ei raportoida yksittäisiä testituloksia, vastauksia tai pistemääriä vaan sanallinen ymmärrettävä kuvaus tutkittavan suoriutumisesta verrattuna ihmisiin keskimäärin ja lisäksi mahdollisuuksien mukaan suoriutuminen omassa viiteryhmässään. Mahdollisesti aikaisemmin tehtyjen psykologisten tutkimusten tulokset esitetään tiivistetysti niiltä osin kuin se on relevanttia mielentilatutkimuksen tehtävänantoon nähden. Näitä aiempia tutkimustuloksia verrataan ajankohtaisesti tehtävän oikeuspsykologisen tutkimuksen tuloksiin. Kognitiivisen kapasiteetin lausumisessa noudatetaan Suomen Psykologiliiton testilautakunnan ohjeistusta ”*Kognitiivisten testien sanalliset luokitukset*”.

Vaarallisuusarvio

Psykologi kirjaa vaarallisuusarvion kannalta keskeiset tutkimuslöydökset omaksi luvuksi lausuntoonsa noudattaen vaarallisuusarvion tekemisessä ja raportoinnissa toisaalla tässä *Mielentila- ja vaarallisuusarvio -oppaassa* esitettyjä suosituksia.

Yhteenveto ja perustellut johtopäätökset

Yhteenvetoon kirjataan ne lausunnossa esitetyt päättelyketjut, joiden avulla tehdään johtopäätökset tutkittavan mahdollisen psyykkisen häiriön asteesta, ymmärrys- ja kontrollikyvystä sekä näiden välisestä syy-yhteydestä. Saadun tutkimustiedon perusteella arvioidaan tutkittavan ymmärrys- ja kontrollikykyä tekohetkellä sekä tutkittavan psyykkistä ja kognitiivista toimintakykyä tutkimuksen päätyttyä. Samalla tavalla kirjataan eritelty ja perusteltu johtopäätös siitä, missä määrin tutkittavan voidaan arvioida olevan vaarallinen toisen ihmisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Koska tuomioistuin arvioi asiantuntijatyön käyttökelpoisuutta ja merkitystä oikeudelliselle päätöksenteolle, oikeuspsykologisen tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset on selkeästi arvioitava lausunnossa.

PALAUTTEEN ANTAMINEN

Palautte oikeuspsykologisesta tutkimuksesta annetaan tutkittavalle suullisesti ja tutkittavalle tarjotaan mahdollisuus tutustua kirjalliseen oikeuspsykologiseen lausuntoon. Palautetilaisuudessa tutkittavalla on mahdollisuus esittää näkemyksensä lausunnon sisällöstä ja huomauttaa asiavirheistä.

Kiitokset työhön osallistumisesta Mika Rautaselle ja kommentaista Hanna Kaarteelle, Taina Laajasalolle ja Maija Lindgrenille.

LÄHTEET

- American Psychological Association (2013) *Specialty Guidelines for Forensic Psychology*. American Psychologist, 68(1), 7–19.
- Archer R., Wheeler, E., & Vauter, R. (2016) *Empirically supported forensic assessment*. Clinical Psychology Science and Practice, 23(4), 348–364.
- Brown, S., Bowen, E., & Prescott D. (2017) *The Forensic Psychologist`s Report Writing Guide*. London and New York: Routledge.
- European Federation of Psychologists` Association (1995, 2005) *Meta-Code of Ethics*.
- European Federation of Psychologists` Association (2001) *The European psychologist in forensic Work and as expert witness. Recommendations for an ethical practice*.
- Packer, I. (2009) *Evaluation of Criminal Responsibility*. Oxford University Press.
- Roivainen, E. (2015) *Aikuisen lievä älyllinen kehitysvammaisuus ja älykkyystestit*. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim, 131(5), 475–479.
- Suomen Psykologiliitto (2018) *Kognitiivisten testien sanalliset luokitukset*.

Suomen Psykologiliitto (2018) *Monikulttuurisuus ja psykologinen arviointi*.

Suomen Psykologiliitto (2018) *Ohjeet psykologinlausunnon laadinnasta ja käytöstä*.

White, J., Hackett, L., & Dalby, J. (2015) *Writing Reports for Court: An International Guide for Psychologists Who Work in the Criminal Justice*. Australian Academic Press.